

TỔ CHỨC KHÔNG GIAN KIẾN TRÚC CẢNH QUAN VÀ CHUYỂN TẢI NHỮNG GIÁ TRỊ ĐẶC TRƯNG TUYẾN PHỐ VEN SÔNG SÀI GÒN SANG KHU ĐÔ THỊ MỚI THỦ THIÊM

LANDSCAPES DESIGN AND TRANSFER THE FEATURES FROM SAI GON RIVER AREA TO THU THIEM NEW URBAN

NGUYỄN KHỞI^(*)

TÓM TẮT: Quy hoạch tổ chức không gian kiến trúc cảnh quan tuyến phố ven sông Sài Gòn kết hợp với việc liên kết chặt chẽ các trục giao thông qua trung tâm đô thị mới Thủ Thiêm, đặc biệt là trục giao thông đi bộ như một mối nối sinh động giữa trung tâm đô thị cũ và không gian đô thị mới, chính là cơ hội để nhấn mạnh bản sắc, sự khác biệt của tổng thể lõi trung tâm Thành phố Hồ Chí Minh so với các đô thị khác trong nước và trên thế giới, ...

Từ khóa: kiến trúc cảnh quan tuyến phố ven sông Sài Gòn, quy hoạch khu trung tâm Thành phố Hồ Chí Minh.

ABSTRACT: The planning of landscape space architecture along the streets of the Saigon River combined with the close linkage of the axis of traffic through the center of Thu Thiem new urban, especially the pedestrian axis as a connection link between the old and new urban. It is an opportunity to emphasize the identity and difference of the central core of HCMC compared to other cities in the country and over the world.

Key words: streets landscape along the Saigon River, urban planning of center Ho Chi Minh city.

Hình 1. Tuyến phố ven sông được quy hoạch thành các chức năng quảng trường, khách sạn, công viên, bến tàu

Hình 2. Lấp kênh mở đại lộ Charner - Nguyễn Huệ ngày nay

^(*) PGS.TS Trường Đại học Văn Lang, Email:khoinguyents2017@gmail.com

1. QUÁ TRÌNH HÌNH THÀNH TUYẾN PHỐ VEN SÔNG

Có thể nói, yếu tố sông nước luôn gắn liền với sự xuất hiện của các đô thị Việt Nam. Chẳng thế mà ông cha ta có câu: “*nhất cận thị, nhị cận sông*” là vậy. Thăng Long - Hà Nội nằm ở ngã ba sông Hồng và sông Tô Lịch, Sài Gòn - Thành phố Hồ Chí Minh nằm bên bờ sông Bến Nghé - nay là sông Sài Gòn,...

Tuy nhiên, nếu như Hà Nội nằm bên dòng sông Hồng rộng mênh mông, nhưng lại hung dữ vào mùa mưa và các con đê ngăn lũ đã làm ngăn cách các vùng đất ở hai bên bờ nên đô thị gần như tách khỏi dòng sông và chỉ còn lại hình ảnh đặc trưng của một Hà Nội với các mặt hồ rộng lớn đã góp phần tạo nên cảnh quan đặc thù và khí hậu mát mẻ cho thành phố vào mùa hè. Nếu như Đà Nẵng là một thành phố vừa có sông rộng lại vừa có núi cao nhô ra biển tạo nên một cảnh quan đô thị hùng vĩ thì Sài Gòn - Thành phố Hồ Chí Minh là một đô thị với những dòng sông hiền hòa xen lẫn với những kênh rạch uốn lượn.

Nơi đây, ngay từ thuở ban đầu, khi những bước chân đầu tiên của lưu dân Việt từ miền Trung và miền Bắc đổ về khai phá miền đất hoang vu bên bờ tây sông Bến Nghé, dần dần điểm tụ cư được hình thành và phát triển, dân cư tập trung ngày càng đông đúc, họ bám theo các cung đường ven sông, xây dựng các bến bãi, cửa hàng, chợ búa để buôn bán, sản xuất các hàng thủ công mỹ nghệ, tạo nên cảnh tấp nập trên bến dưới thuyền. Cứ thế, những con đường ven sông lớn dần và thay đổi theo thời gian.

Vào năm 1859 thực dân Pháp đánh chiếm Sài Gòn, và tuyến đường ven sông đã bị đốt cháy, tất cả nhà cửa, cây cối chỉ còn lại một đồng tro tàn. Các cơ sở vật chất của khu vực Sài Gòn phần vịnh nay không còn nữa. Và đây cũng là cơ hội tốt cho thực dân Pháp bắt tay vào quy hoạch một đô thị theo kiểu phương Tây. Họ đã lấy tuyến ven sông làm chuẩn để kẻ các đường ô bàn cờ cùng với việc san lấp một số kênh rạch chằng chịt hình thành nên khu trung tâm ngày nay.

Có thể nói, Sài Gòn từ đây đã bước sang trang mới với những con đường rộng rãi khang trang được lát đá, trồng cây, nhà cửa được xây cất cùng với một cơ sở hạ tầng hiện đại hơn. Và tuyến phố ven sông được quy hoạch phân chia thành các chức năng quảng trường, khách sạn, công viên cây xanh đồng thời bắt đầu được mang các tên khác nhau qua các thời kỳ để cuối cùng ngày nay được mang tên cổ chủ tịch Tôn Đức Thắng. Đây là một trong những con đường xưa nhất và tiêu biểu nhất của Sài Gòn - Thành phố Hồ Chí Minh.

Hình 3. Hình ảnh tàu thuyền xuôi ngược dòng sông ngày càng ít đi (Nguồn: Nguyễn Đình)

2. GIÁ TRỊ VÀ TỔ CHỨC KHÔNG GIAN KIẾN TRÚC CẢNH QUAN TUYẾN PHỐ VEN SÔNG

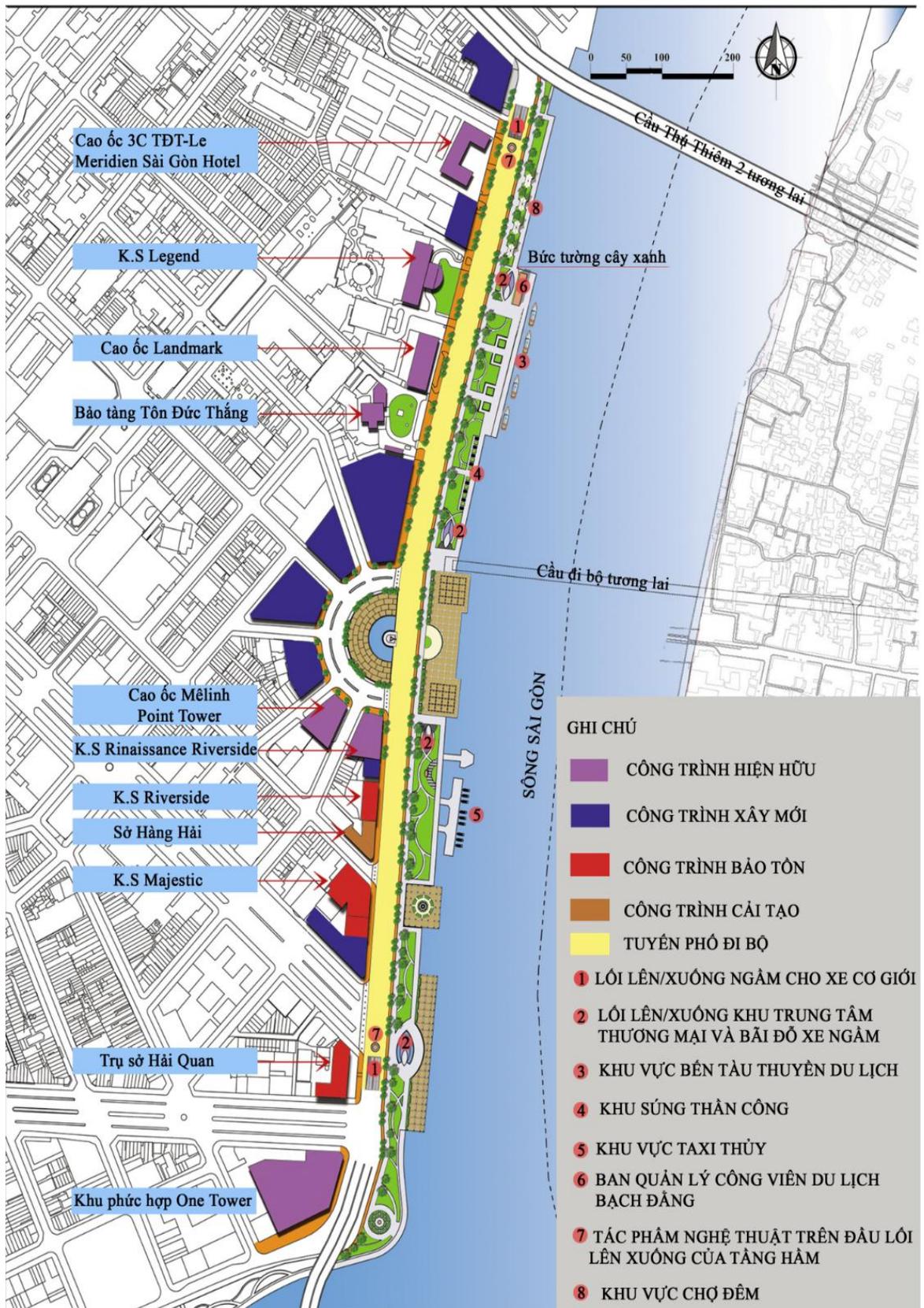
Về mặt hình thái đô thị, tuyến phố ven sông đóng vai trò như cột sống của Sài Gòn - Thành phố Hồ Chí Minh, là mạch máu liên kết và phân chia các khu chức năng của đô thị. Về phương diện giao thông, tuyến phố ven sông là tuyến đường vành đai ngoài, là vị trí chiến lược để xây dựng bộ mặt đô thị, nắm giữ vai trò liên kết với khu trung tâm hiện hữu, là nơi giao cắt các tuyến đường quan trọng của thành phố như Hàm Nghi, Nguyễn Huệ, Hai Bà Trưng,... Đối với khu vực lân cận, đặc biệt là khu vực Thủ Thiêm, vị trí của tuyến phố này sẽ là bàn đạp để phát triển và hình thành nên khu trung tâm mới Thủ Thiêm hiện đại, làm tôn vẻ đẹp của đô thị nói riêng và nâng tầm giá trị của dòng sông nói chung.

Tuyến phố còn là nơi lưu giữ ký ức phần hồn của đô thị, xưa kia là nơi kết nối giữa các con người lại với nhau, là nơi tập trung lượng dân cư để giao lưu, buôn bán. Hình ảnh trên bến dưới thuyền là hình ảnh luôn luôn gắn liền với ký ức một thời của người dân nơi đây, chính nó đã tạo nên bản sắc văn hóa của đô thị và cho chúng ta cảm nhận được về cội nguồn của nơi chốn.

Trong đồ án quy hoạch chi tiết tỷ lệ 1/2.000 khu trung tâm hiện hữu Thành phố Hồ Chí Minh do công ty Nikken Sekkei thiết kế đã được Ủy ban Nhân dân Thành phố phê duyệt và công bố năm 2012 đã phản ánh khá đầy đủ một trong các mục tiêu quan trọng là phát huy bản sắc đặc thù của thành phố ven sông. Trong đó việc khai thác cảnh quan bờ sông Sài Gòn và rạch Bến Nghé đóng vai trò chủ đạo. Trong đồ án, phần lớn diện tích ven bờ tây sông Sài Gòn với giải pháp tăng cường bản sắc khu

vực ven sông thông qua việc tổ chức giao thông ngầm dưới trục đường Tôn Đức Thắng để giải phóng không gian mặt đất cho phố đi bộ được kết nối với các tuyến phố quan trọng Hàm Nghi, Nguyễn Huệ và Đồng Khởi tạo nên sự liên kết giữa không gian trung tâm hiện hữu với cảnh quan sông nước ven sông.

Với việc nhấn mạnh tính chất chuyển hóa không gian khu vực bờ tây sông Sài Gòn là một cách tiếp cận mô hình phát triển mang tính tiếp nối, tránh khỏi sự gián đoạn giữa các không gian vật chất với không gian văn hóa của trung tâm lịch sử. Tính chất tiếp nối đó được thể hiện qua một số giải pháp tổ chức không gian cảnh quan khu vực ven sông cùng với trục đường Tôn Đức Thắng như việc khống chế mức độ chiều cao và hệ số sử dụng đất thấp với mục đích không tạo nên bức tường ngăn cách không gian trung tâm hiện hữu với bờ sông. Xác định rõ các đối tượng di sản đô thị cần được bảo tồn, cải tạo thích ứng kết hợp với việc xây chen có định hướng, kể cả khu vực cảnh quan cảng Sài Gòn và Ba Son, đảm bảo nhu cầu phát triển hiện đại trong khi vẫn bảo tồn được ký ức đô thị,... Kết hợp với việc phân khu chức năng như không gian đi bộ, nghỉ ngơi, ngắm cảnh, duy trì và phát huy tuyến giao thông thủy bằng cách tổ chức lại các bến du thuyền ven sông, chỉnh trang lại không gian sinh hoạt cộng đồng khu vực quảng trường Mê Linh - điểm xuất phát của cầu đi bộ sang trung tâm mới Thủ Thiêm. Đây chính là trục giao thông quan trọng tạo nên mối nối xuyên suốt nhằm chuyển tải tính chất sông nước sang trung tâm đô thị mới.

Hình 4. Đề xuất giải pháp không gian kiến trúc cảnh quan tuyến đi bộ ven sông (Nguồn: tác giả)

3. CHUYỂN TẢI NHỮNG GIÁ TRỊ ĐẶC TRƯNG KHÔNG GIAN SÔNG NƯỚC SANG KHU ĐÔ THỊ MỚI THỦ THIÊM

Trong đồ án quy hoạch khu trung tâm đô thị mới Thủ Thiêm của công ty Sasaki (Hoa Kỳ) đã được Ủy ban Nhân dân Thành phố phê duyệt vào năm 2005 đã chuyển tải thành công dấu ấn đặc trưng của không gian đô thị sông nước qua sông. Tại đây, trục không gian đi bộ đã liên kết chặt chẽ với không gian quảng trường - hồ nước rộng lớn ở trung tâm, kết nối với các khu vực chức năng đô thị, tạo nên hệ thống không gian mở đa dạng, gắn liền với cảnh quan sông nước tự nhiên như công viên, bờ sông, kênh rạch, bến thuyền, lâm viên sinh thái của khu vực ngập nước phía nam,... Tạo thành hệ thống cảnh quan đa dạng về

chức năng kết hợp được hài hòa giữa các khu xây dựng và môi trường tự nhiên, khẳng định được tính chất độc đáo của một đô thị sông nước.

Như vậy, cho dù yếu tố sông nước có bị phai nhòa đáng kể trong quá trình đô thị hóa của Sài Gòn - Thành phố Hồ Chí Minh thì với việc quy hoạch tổ chức không gian kiến trúc cảnh quan tuyến phố ven sông Sài Gòn kết hợp với việc liên kết chặt chẽ các trục giao thông qua trung tâm đô thị mới Thủ Thiêm, đặc biệt là trục giao thông đi bộ như một mối nối sinh động giữa trung tâm đô thị cũ và không gian đô thị mới, chính là cơ hội để nhấn mạnh bản sắc sự khác biệt của tổng thể lõi trung tâm Thành phố Hồ Chí Minh so với các đô thị khác trong nước và trên thế giới.

Hình 5. Dự án phát triển khu trung tâm Thành phố Hồ Chí Minh của Công ty Nikken Sekkei thể hiện sự kết nối với khu đô thị mới Thủ Thiêm (Nguồn: *Sở Quy hoạch Kiến trúc Thành phố Hồ Chí Minh*)

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bộ Xây Dựng (1997), *Quyết định số 490 BXD/KTQH ngày 23/10/1997 của Bộ trưởng Bộ Xây Dựng về việc quy hoạch chi tiết cải tạo, chỉnh trang khu trung tâm hiện hữu Thành phố Hồ Chí Minh.*
2. Ủy ban Nhân dân Thành phố Hồ Chí Minh (1996), Thông báo số 46/TB-UB QLĐT ngày 17/5/1996 của Ủy ban Nhân dân Thành phố về việc bảo tồn cảnh quan Kiến trúc Thành phố Hồ Chí Minh.
3. Lê Mai Tuấn Anh (2004), *Không gian hệ thống sông rạch trong quy hoạch xây dựng Thành phố Hồ Chí Minh*, Luận văn thạc sĩ Quy hoạch, Trường Đại học Kiến trúc Thành phố Hồ Chí Minh.
4. Phạm Phú Cường (1996), *Vấn đề bảo tồn phố thị trong bối cảnh phát triển đô thị Việt Nam hiện nay*, Trường Đại học Kiến trúc Thành phố Hồ Chí Minh.
5. Lê Anh Đức (2002), *Định hướng quy hoạch cải tạo hệ thống sông rạch ở Thành phố Hồ Chí Minh*, Đề tài nghiên cứu Khoa học, Trường Đại học Kiến trúc Thành phố Hồ Chí Minh.
6. Nguyễn Tấn Vĩnh Nam (2007), *Giải pháp cải tạo chỉnh trang khu trung tâm hiện hữu Thành phố Hồ Chí Minh*, Trường Đại học Kiến trúc Thành phố Hồ Chí Minh.
7. Cao Anh Tuấn (2009), *Bảo tồn và phát huy giá trị di sản Kiến trúc tại Thành phố Hồ Chí Minh trong bối cảnh đô thị hóa*, Trường Đại học Kiến trúc Thành phố Hồ Chí Minh.
8. Nguyễn Khởi (2000), *Bảo tồn và trùng tu các di tích Kiến trúc*, Nxb. Xây Dựng Hà Nội.
9. Nguyễn Khởi (2005), *Vấn đề bảo tồn Di sản kiến trúc trong quá trình phát triển trung tâm đô thị hiện nay tại Thành phố Hồ Chí Minh*, Tạp chí Kiến trúc Việt Nam 2004/2005.
10. Nguyễn Khởi (2017), *Về đồ án quy hoạch chi tiết tỉ lệ 1/2000 khu trung tâm Thành phố Hồ Chí Minh 930ha*, Tạp chí Khoa học Trường Đại học Văn Lang, số 2/2016

Ngày nhận bài: 09/12/2017. Ngày biên tập xong: 12/12/2017. Duyệt đăng: 02/01/2018